

Járt-e Lakat a Logodi utcában?

avagy kortársunk, Pesti Kornél

Járt-e Cecil a Török utcában? – teszi fel a kérdést Herczeg Ferenc a *Kék róka* c. 1917-ben írott nagy sikerű színművében. A darab izgalmat a végig lebegtetett válasz biztosítja.

Járt-e Lakat a Logodi utcában? Írva van, hogy valószínű: „*Lakat (alias Csutorás István) arca mögül vonul át a sarki áruház, a Szamuely Tibor (vagyis Logodi) utca bejáratának képe az iparművészeti iskolával...*” – olvashat-

juk Prágai Tamásnak a *Pesti Kornél* c. regénye 272. oldalán. Mind Prágai, mind Herczeg esetében a feltett kérdés eldöntése valójában reánk, az olvasóra, a nézőre tartozik. Ám míg Herczeg esetében a válaszok lebegtetése biztosítja a darab feszültségét, Prágai esetében a feszültségek lebegtetik, emelik olykor költészetté a prózai valóságot. A feszültségeket pedig pólusképzésekkel teremti meg az író.

Mindjárt az első pólusok közti feszültség a kosztolányis cím – *Pesti Kornél* és az eredeti *Esti Kornél* között indukálódik. Tudatosan. Az író annyira felvállalja ezt, hogy alteregójának, a Pesti Kornél nevet felvett Prágai Istvánnak (sic!) még szabadkai születést is kreál. Mit kreál?! Új neven egyenesen Magyarországra szökteti a polgárháború előszelétől terhes Jugoszláviából. A főhősével egyidős író valójában honi születésű, amint az

Prágai Tamás: *Pesti Kornél*, Napkút, Bp., 2007

a kötet hátlapján is olvasható: „*Prágai Tamás (Budapest, 1968)*”.

Az 1933-ban megjelentetett *Esti Kornél* „novellafüzér” Kosztolányi jelölésében „*útirajz, életrajz, és ami egy költőhöz illik: töredék*”. Ezzel a meghatározással Prágai is szembesül, s nagy erudícióval vállalja ezt az általa előállított kihívást. „*Már túljártam életem felén, amikor egy szeles, tavaszi napon eszembe jutott Esti Kornél. Elhatároztam,*

hogy meglátogatom, s följútom vele régi barátságunkat.” Ezzel a Dante-allúzióval kezdi művét Kosztolányi. Prágai „az emberélet útjának felén” nem Dantét idézi, hanem folytatja a Kosztolányi-művel való pólusképzést. Kosztolányinál az első fejezet címének kulcsszava a „bemutatja”. Itt egyetlen szó a fejezetcím: „Bemutatkozik”. A második fejezet ott a Vörös Ökörben játszódik. Itt a Maya büfében... és még folytathatnánk e pólusok feltárását, amit most kegyes gesztussal az ez iránt fogékony irodalmi ínyencekre bízunk mind a tizennyolc fejezeten át. Ennyi fejezetre oszlik mindkét mű.

Mert pólusokban, allúziókban nincs hiány. Például: a Szabadkáról immár Pesti Kornél néven menekülő ifjú tömegsírt és az abból előásott kockás füzetet (Radnóti) vizionál. Az utolsó, *Átváltozás* című fejezet pedig így kezdődik: „*Gregor Samsa az*

izetlábú – másként keleti – csótány (Blatta orientális) nyugtalan álmából arra ébredt a Paulay Ede utcai padlásszobájában, hogy négy darab, szörnyűséges, puha, bőrbevonatú végtagja nőtt”. E Kafka-reciprocitást, a csótányból emberléletet elszenvedő/átélő főhőst (alias Pesti Kornélt) végül is egy szerelem (nem happy endes!) humanizálja.

Persze Prágai Tamás, aki most már Franz Kafkával is farkasszemet néz, nem csupán költői-nyelvi fordulatokkal készíti elő ezt fordított átváltozást. Másik előképéhez, James Joyce-hoz híven időnként esszéisztikus passzusokat ad hősei szájába. Megjegyzendő, James Joyce *Ulysses* c. műve is pontosan annyi fejezetből áll, mint Prágai és Kosztolányi munkája: tizennyolcból.

Metaforáihoz való tudatos viszonyulását sem rejti Prágai Tamás véka alá. Pesti Kornél – eltűnve Budapestről – egy távol-keletinek tűnő városban találja magát. Egyik sétája egy tópartra vezet. Padot keres, s a kies táj elé telepedve könyvet vesz elő, „melynek címdalán Paul Ricoeur neve szerepel, s mely a metafora elméletét taglalja”. Egy lány huppan mellé a padra. Furcsa párbeszéd alakul ki köztük. Mit ad Isten, a lány „a pad szélére helyezett vászontáskájából könyvet és valami rágcsálnivalót vett elő, és a kötetet kinyitotta a címdalán. Paul Ricoeur metafora-elmélete volt.” Történetesen ez egy keleties vonásokkal felruházott leányzó. Fejezetcím: „A lány teste”. Orientális szépség Kosztolányinál is szerepel, lásd „Hetedik fejezet, melyben Kücsük tűnik föl, a török leány, aki egy mézes cukrászsüteményhez hasonlít”. A regény nyelvi gazdagsága – állítjuk – még feszültség-pólusán, az *Esti Kornélon* is tútesz. Prágai szókincsét

a már említett esszéisztikus nyelvezet mellett nem csupán a globalizálódó világ fogalmai gazdagítják, de tudatos viszonyulása a magyar közel- és távolabbi múlt nyelvezetéhez, a tájnyelv fogalmaihoz, kifejezéseihez is. E sorok írója örömmel fedezte fel e könyvben a Batul és Ponyik alma fogalmakat, melyek az időben távoli Erdély „zászlósalmáival” azonosak. Különösen az utóbbi ütötte szíven, mert először a hetvenes évek elején találkozhatott vele Benkő Samu *Bolyai János vallomásai* c., Kriterion kiadású könyvében. A zseniális matematikus Bolyai János édesapjának, Bolyai Farkasnak, a marosvásárhelyi kollégium professzorának kedvence volt ez az ősi almafajta, s azt kívánta, hogy sírjára is ponyik almát ültessenek.

Ha meggondoljuk, nem akármi-lyen bátorságra vall *Pesti Kornél* címmel megjelentetni egy könyvet. Az e nevet fölvevő főhőst az egyik barátja még a regény elején a Maya büfében szembesíti a következőkkel: „...mikor kezdődött nálad ez a Kosztolányi-komplexus. Hogy pontosabban fogalmazzak: hogyan lehet valaki akkora sznob állat, hogy ilyen nevet vegyen fel, mint ez a Pesti Kornél...?”

Az igazsághoz tartozik, hogy maga a regényhős sem ad kielégítő választ erre a letaglózó kérdésre. Szerencsénkre. Mert ha ott elkezde szofisztikálni, akkor a többi közel háromszáz oldalnak smafu. A válasz hiányában viszont mi, az olvasók kerülünk a másik pólusra, s a bennünk is visszhangot verő kérdésre konok olvasásunkkal véljük megtalálni a kielégítő választ. Egyben arra a kérdésre is, amellyel indítottunk: Járt-e Lakat (Csutorás István) a Logodi utcában? Végigolvasva Prágai Tamás könyvét kijelenthetem, hogy a regénybeli jelenben ott és akkor, a Kálvin téri áruházon túl a

volt Szamuely Tibor utcát semmiképp nem járhatta Logodiként. Annak ugyanis Lónyay volt – s immár ismét az – a becsületes neve. A Logodi utca Budán, az egykori iskolám, az Attila úti általános fiúiskola fölött található a Várhegy oldalában.

Ámde ki tudja?!... Elképzélhető, hogy a költő és gondolkodó Prágai Tamásnak ezt nem tollhibaként kell felróni, hanem poetica licentiaként értelmezendő. Erősítsük is meg ennek valószínűségét Pesti Kornél egyik kedvenc

szerzőjének könyvéből vett idézettel. A már említett Paul Ricoeur-könyv vége felé a következő Heidegger-gondolat olvasható: „Gondolkodás és költészet között mélyebben rejtett rokonság uralkodik, mert mindketten átadják magukat a nyelv szolgálatának, és eltékozzolják magukat neki. Kettejük közt ugyanakkor mégis mély szakadék marad, mert egymástól elzárva távoli hegyekben laknak.”

Nyakas Szilárd

Vészkiárat

Prágai Tamás: *Kivezetés a költészetből. Hogyan olvassunk kortárs verset?* Napkút Kiadó–Cédrus Művészeti Alapítvány, Bp., 2010

Néhány hónappal ezelőtt viszonylag nagy felháborodást váltott ki a napszarvers.blog.hu nevű oldal. A website ma már nem létezik, „Sajnos nincs megjeleníthető bejegyzés...” – ennyit fognak találni, meg egy rövid mottót, amiben összefoglalják a blog arctalan és névtelen alapítói, hogy ugyan papírjuk is van róla, bizony fogalmuk sincs, hogy az általuk naponta kiválogatott verseket hogy nevezhetik egyesek versnek, mikor se alany, se állítmány nincs a helyén, értelemről, mondanivalóról nem is beszélve. Ez az oldal leginkább azért volt elszomorító és egyben mégis fontos, mert a magyar közoktatás és kortárs irodalmi kultúra csődjére hívta fel a figyelmet. Kimondták, hogy meztelen a király. Az átlagolvasók többsége, még ha le is vesz pár kortárs irodalmi lapot valamelyik könyvtár olvasótermének polcáról, bizony nem tud mit kezdeni azokkal.

Prágai Tamás könyve egy lehetséges kiutat kínál a kortárs irodalom labirintusában tévelygőknek, azonban nem „nyerő stratégiát” kínál, hanem technikát. A három nagy fejezetből álló könyv fokozatosan

jut el az alkotói technikák elemzésétől kiindulva, a mesterség időbeliségén át, a technék változásáig és összehasonlításáig. A *Kivezetés a költészetből* első sorban az 1968 utáni magyar líra mestereitől válogat, Oravecz Imre és Orbán Ottó költészetével foglalkozik tüzetesebben, az ő kapcsukon pedig számos amerikai verset is elemez. Mellettük találhatunk elemzéseket még József Attila, Nagy László, Illyés Gyula, Tandori Dezső, Papp Tibor vagy például Weöres Sándor verseiről.

Mindenekelőtt könyve tárgyának fogalmát, a vers mibenlétét, milyenségét tisztázza a szerző. Különbséget tesz vers és költemény között. Míg az utóbbit

olyan szövegnek tartja, amely „szándéka szerint alapvetően megjelenítő, vagyis megnyilatkozás, és őrzi a megszólaltatás szituációját”, addig a vers alatt a látható nyelvre való megnyilatkozást érti, amely „őrzi a fordítás szituációjának szükségyszerű sikertelenségét”. Nem véletlen hát, hogy a verset „pazarló gazdálkodás”-ként is definiálja. Beismeri tehát, hogy a vers sosem lesz tökéletes, de hogy hazug lenne vagy érthetetlen, az pont e miatt a beismerő gesztus miatt válik talán az olvasó számára is egyre őszintébbé, világosabbá. Ugyan a fejezet végén szabadkozik, hogy nem merült el mélyebben a jelenet és a megnevezés problémájában és pusztán a vers jelrendszerére koncentrált, úgy gondolom, hogy felesleges is lett volna. Az olvasó számára így is elég, hogy elmerülhet az irodalom alapanyagában, a nyelvben, és nem kell a szemiotika és a szemantika filozofikus, bonyolult világában is elmerülnie.

Igen érdekes Prágai Tamás különbségtétele a verset létrehozó aktivitások között is. Megkülönbözteti a szinonima alakzatával fémjelzett ismétlést és eltérést, amelyek az én létrehozásának alapját képezik. Ezzel szemben a „destruktív halálöszön” áll, amely a homonímia és paragramma alakzatában testesül meg, a nyelv tehetetlenségére hívja fel a figyelmet. További alakzattani megállapításokkal ismerkedhetünk meg *A hiányzó alakzat* című alfejezetben, ahol az ellipszis és a metafora kerül górcső alá. A költői énkötés, a „magánmarketing” kérdéskörével foglalkozó *Az arctalan arcai* részben pedig a szöveg, az író és a befogadó hármásának fényszögeit vizsgálja.

A második nagy fejezetben, *A hagyomány dinamikájában* irodalomtörténeti kitekintőn keresztül igen fontos tételeket vázol föl a parafrázis és hagyomány viszonyát, ezen túlmenően pedig írás és emlékezet kölcsönhatását illetően.

Ha valaki eddig hiányolta volna a versritmussal kapcsolatos fejtegetéseket, az ebben a fejezetben Balassi Bálint költészete kapcsán választ kap a tagoló és az ütemes verselés kérdéseire is.

Az értelmezés dinamikája című utolsó fejezetben az eddigiek gyakorlati alkalmazása olvasható, Illyés Gyula modernségével és Orbán Ottó verstípusaival ismerkedhetünk meg. Mindezeket pedig rövid irodalomkritikai kitekintő zárja.

A szerző retorikáját dicséri, hogy minden egyes fejezet végén röviden összefoglalja vagy kiemeli a szintézisét, a könyv végén pedig hasznos névmutatóban gyűjti össze az idézett és hivatkozott versek szerzőit és címeit.

A Kivezetés a költészetből önmagában nem fogja megoldani a versértelmezési problémákat, és azokkal az emberekkel sem fogja megszerettetni Tandori Dezsőt, akik mindenféle irodalmi ismeretség nélkül fognának neki ennek a könyvnek. Viszont azok a tanárok, bölcsészek, akik valamelyest birtokában vannak az irodalmi szaknyelvnek, olyan eszköztárra lelnek ebben a könyvben, amely alapján az irodalomóráikat, szakköreiket oly módon tudják színesíteni, hogy a diákjaiknak a jövőben nem megy el a kedvük a kortárs versek olvasásától, illetve az autodidakta irodalombarátok is biztosabb lábbal tudnak elindulni a költészet adta élmények felé.

Ughy Szabina